

Fascism – eller något annat?

En ideologianalys av Sverigedemokraterna.

Av Henrik Arnstad

1. Inledning.

Sedan sitt inträde i riksdagen 2010 har Sverigedemokraternas (SD) ideologi diskuterats. Jag har argumenterat¹ för att SD fortfarande bör betraktas som en del av den fascistiska ideologin (*generisk fascism*), närmare bestämt politiskt som ett *neofascistiskt*² parti. Detta väckte uppmärksamhet, vilket visar hur snabbt synen på partiet förändrats efter riksdagsinträdet.

Ett pedagogiskt exempel på denna omdaning är kurslitteraturen för statsvetare. Politiska sekreteraren Linnea Swedenmark uppmärksammade detta i sociala medier 2014. Som litteratur på grundkursen i statsvetenskap läste hon *Den svenska politiken: struktur, processer och resultat* i upplaga från 2006.³ Där står angående SD:

Efter Ny demokratis haveri har det enda kvarvarande alternativet på extremhögerkanten varit de nynazistiska Sverigedemokraterna, som haft problem med att skapa en tillräckligt respektabel fasad.⁴

Att SD benämndes *nynazister* väckte alltså 2006 ingen reaktion, utan ansågs som en icke-kontroversiell beskrivning.⁵ Men åren 2009-2010 lyckades SD normalisera sig så pass mycket inom svensk politik att ett angivande av dess ideologi som *generiskt fascistisk*⁶ idag anses anmärkningsvärt. Detta var resultatet av ett högst medvetet, kompetent och strategiskt mediearbete inom SD som bevisligen gett positivt resultat för partiet.

¹ Henrik Arnstad, "Sverigedemokraterna är ett fascistiskt parti", *Dagens Nyheter* (121115).

² För närmare diskussion om *neofascism*, se Anna Cento Bull, "Neo-fascism", R.J.B. Bosworth (red.), *The Oxford Handbook of Fascism* (Oxford, 2009) eller Roger Griffin, "Plus çachange! The Fascist Pedigree of the Nouvelle Droite", E. Arnold (red.), *The Development of the Radical Right in France* (London, 2000), sid 217-252. Rekommenderas även Nigel Copsey, "Fascism... but with an open mind.' Reflections on the Contemporary Far Right in (Western) Europe", *Fascism* (vol. 2, nr 1, 2013).

³ Henry Bäck, Torbjörn Larsson, *Den svenska politiken: struktur, processer och resultat* (Malmö, 2006).

⁴ *Ibid.*

⁵ Jag skulle emellertid hävda att denna beteckning var felaktig, år 2006 kunde inte SD:s politiska profil kallas "nynazistisk".

⁶ Generisk fascism (på engelska *generic fascism*) är den vetenskapligt vedertagna beteckningen på den övergripande politiska ideologi (jämför liberalism, socialism, konservatism, etc.) under vilken finnes politiska yttringar som tysk nationalsocialism, italiensk fascism, ungerska pilkorsare liksom Jobbik, rumänska legionärer, spanska falangister och så vidare, från 1919 och framåt in i nutiden via exempelvis neofascism, nynazism, etc.

Frågan idag blir om Sverigedemokraterna fortfarande finns kvar inom den fascistiska ideologin eller om så skett, som partiet hävdar, att det numera återfinns inom konservatismen och traditionell höger? Ett annat alternativ som ofta framförs är att partiet bör betraktas som populistiskt (radikal högerpopulism). Min utgångspunkt i denna studie kommer att vara en ideologianalys där jag i förstone provar om SD är att betrakta som tillhörande fascistisk ideologi, närmare bestämt – politiskt sett – *neofascistiskt*, utifrån aktuell internationell fascismforskning. I likhet med fascismforskaren, docent Lena Berggren, använder jag statsvetaren Michael Freedens analytiska modell,⁷ vilken ”defines an ideology in terms of a core cluster of interrelated and ineliminable political concepts”.⁸

Neofascismen utvecklades från 1968 och framåt av franska fascistiska intellektuella, under ledning av filosofen Alain de Benoist. Denne formerade en löst sammanhållen grupp ideologiska tänkare, som fick samlingsnamnet *Nouvelle Droite* (ND), en intellektuell snarare än en politisk rörelse. ND formulerade en ny fascism – *neofascismen* – utifrån viktiga grundteser, av vilka jag vill framhålla dessa:

- Varje samröre med ideologin ”fascism” ska aktivt dementeras. Detta var en nyhet, under 1950-talet hade franska intellektuella fascister istället försökt reformera betydelsen av begreppet *fascism*.⁹
- Den biologiska rasismen måste överges. Istället är den nationella kulturen – identiteten och särarten – hotad, snarare än någon blodsmystik eller biologisk ras.¹⁰ Denna nationella kultur ska tolkas organiskt, närmast biologiskt. Fienden är inte konspirerande eller underlägsna *raser* utan globalisering, homogenisering och ”multikulturalism”.
- Den liberala demokratin ska inte avskaffas, däremot ska dess värdegrund angående respekt för individers särart motarbetas.

”I praktiken översatte ND främlingsrädsla och intolerans till ett liberaldemokratiskt språk”, skriver historikern Kevin Passmore.¹¹ Fascismforskaren Roger Griffin påpekar att ND var en efterkrigstida fortsättning på ”fascismens mytiska grundförutsättningar”¹² och fortsätter:

⁷ Michael Freedens, *Ideologies and political theory: A conceptual approach* (Oxford, 1998).

⁸ Lena Berggren, ”Intellectual Fascism: Per Engdahl and the Formation of ‘New-Swedish Socialism’”, *Fascism* (2014), Volume 3, Issue 2, sid. 69 –92.

⁹ Se exempelvis Maurice Bardèche, *Qu’est-ce que le fascisme?* (1961).

¹⁰ Anna Cento Bull, ”Neo-fascism”, R.J.B. Bosworth (red.), *The Oxford Handbook of Fascism* (Oxford, 2009), sid. 600.

¹¹ Kevin Passmore, *Fascism* (Oxford, 2002), sid. 92.

¹² Roger Griffin, ”Plus ça change! The Fascist Pedigree of the Nouvelle Droite”, E. Arnold (red.), *The Development of the Radical Right in France* (London, 2000).

Vid slutet av 1980-talet kunde ND tillskrivas med den icke oansenliga bedriften att ha utfört en total *make-over* av klassisk fascistisk diskurs. Denna var så framgångsrik att fascismen – åtminstone på ytan – hade förändrats bortom igenkännlighet.¹³

ND:s politiska manifestation blev det franska partiet *Front National*, grundat 1972, via vilket de nya idéerna spreds till övriga Europa. Ett exempel på en rörelse som under 1990-talet tog till sig tankarna var Sverigedemokraterna. Partiet bildades 1988 som en fullföljning på den rasistiska kampanjorganisationen *Bevara Sverige Svenskt* och var en direkt fortsättning på svensk nazism och fascism med rötter i rakt nedstigande led från mellankrigstiden.¹⁴ Expo skriver:

Sverigedemokraterna var till en början samlingspunkt för övervintrade nazister, unga skinnskallar, rättshaverister och olika typer av aktivister i den svenska extremhögern. Flera av partiets lokala företrädare var aktiva i både Sverigedemokraterna och öppet nazistiska grupperingar. 1995 bytte Sverigedemokraterna partiledare. Den gamle partiledaren Anders Klarström, som tidigare varit aktiv i det nationalsocialistiska partiet Nordiska Rikspartiet, ersattes av den före detta centerpartisten Mikael Jansson. I samband med partiledarbytet intensifierades arbetet med att bli ett rumsrent parti.¹⁵

Statsvetarna Anders Hellström och Tom Nilsson beskriver Sverigedemokraternas utifrån partiets agerande 1993:

On 30 November 1993, SD organized a manifestation to celebrate the late king of Sweden, Karl XII. Approximately 1000 people took part in the event, which ended in chaos and violence. At the front, the Nazi flag dangled beside the national Swedish flag. On this particular night in Stockholm, the entire city-centre resonated to the crowd's shouts of 'Sieg Heil'. Prior to this, Klarström had been a member of the neo-Nazi party Nordiska Rikspartiet and had a criminal record that included the stealing of ammunition, vandalism and making illegal threats. Other representatives of the party executive had similar backgrounds. Some were members of violent extreme right movements such as the Vitt Ariskt Motstånd

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Daniel Poohl, "Fakta: Sverigedemokraterna", *Expo* (2010), http://expo.se/2010/fakta-sverigedemokraterna_3530.html (hämtat 2014-03-31).

¹⁵ *Ibid.*

(White Arian Resistance) and Bevara Sverige Svenskt (Keep Sweden Swedish), or involved in the growing industry of white power music.¹⁶

Mellan 2006 och 2010 nådde SD enorma framgångar, jämfört med de mellankrigstida svenska fascistiska rörelserna. De senare fick sina bästa resultat vid valet 1936, då framför allt Nationalsocialistiska arbetarepartiet under Sven Olov Lindholm erhöll 0,6 procent av rösterna.¹⁷ Detta kan jämföras med SD i riksdagsvalet 2010 som fick 5,7 procent av väljarstödet. Frågan angående en ideologianalys av det nutida SD blir hur långt bort från den stereotypa bilden av fascism partiet har kunnat röra sig, utan att ideologin *generisk fascism* kan anses ha övergivits?

2. Teoretiska utgångspunkter: Vad är fascism?

En ideologianalys av Sverigedemokraterna såsom 2014 varande eller icke-varande *generiskt fascistiskt* sker metodologiskt i tre steg:

1. En definition av *generisk fascism* presenteras och specificeras.
2. Denna definition används i en undersökning av partiets material (skrivna texter, övrigt propagandamaterial, uttalanden från ledande företrädare, etc.).
3. Resultatet av undersökningen presenteras.

Ideologin *generisk fascism* definieras idag utifrån den brittiske professorn Roger Griffins berömda och omdiskuterade¹⁸ formulering från 1991:

Fascism är en typ av politisk ideologi, vars mytiska kärna – i sina olika gestaltningar – är en folklig ultranationalism inriktad på nationens pånyttfödelse.¹⁹

¹⁶ Anders Hellström, Tom Nilsson, "We Are the Good Guys": Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics", *Ethnicities* (2010, 10:55), sid. 57.

¹⁷ Statistiska centralbyrån, *Riksdagsmannavalen åren 1933-1936* (Stockholm, 1938), sid. 63. Finns på http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Historisk_statistik/_Dokument/Valstatistiken/Valstatistik%20Riksdagsmannavalen%201933%201934%201935%201936.pdf (hämtat 141125).

¹⁸ En bra sammanställning av debatten finns i Roger Griffin, Werner Loh, Andreas Umland (red.), *Fascism past and present, West and East: an international debate on concepts and cases in the comparative study of the extreme right* (Stuttgart, 2006).

¹⁹ Henrik Arnstad, *Ålskade fascism: De svartbruna rörelsernas ideologi och historia* (Stockholm, 2013), sid. 40. I boken använder jag ordet "återfödelse" men har efter diskussioner med Lena Berggren ändrat detta till "pånyttfödelse". Originalformulering i Roger Griffin, *The Nature of Fascism* (Oxon, 1991).

Min bok *Älskade fascism: De svartbruna rörelsernas ideologi och historia* är en komparativ studie, där jag i tematiska delar (fascism som alternativ modernitet, fascismen och rasismen, fascismen och genus, etc.) söker undersöka bärigheten hos Griffins definition, i diskuterande form visavi de invändningar som framförs av hans många kritiker; exempelvis den amerikanske statsvetaren och historikern Robert Paxton. Dennes monografi *The Anatomy of Fascism*²⁰ utgör ett av standardverken jämte exempelvis Griffins – med fleras – publiceringar.²¹ Mitt resultat förblir att det finns bärighet i Griffins definition. Jag argumenterar för att den fungerar, som analytiskt verktyg, i studier både av fascism och av politiska rörelser som inspireras av fascismen (inom traditionell höger, etc.). Jag vill samtidigt framhålla att jag fortlöpande problematiserar Griffin (ävenså Paxton och andra forskare) och ställer dennes förståelser och slutsatser mot andra.²² Sammanfattningsvis har Griffins definition visat sig anmärkningsvärt svår att falsifiera. Även hans akademiska antagonister använder sig av den i praktiken. Exempelvis påpekar en av de mer namnkunniga, professor Kevin Passmore, att Griffins arbeten är "the obligatory starting point [for] anyone interested in the phenomenon of generic fascism".²³

Nyckelbegreppen i Griffins definition är *ultranationalism* och den *nationella pånyttfödelsen*. Enligt Griffin innehåller samtliga fascismer, från 1919 till idag, dessa element som därmed utgör ett fascistiskt minimum (på engelska *the fascist minimum*). Begreppen behöver därmed specificeras.

Ultranationalism definieras som en nationalism – utgörande som politisk övertygelse – vilken är oförenlig med en liberal uppfattning om tolerans, medborgarskap, kulturell eller religiös pluralism och nationalitet.²⁴ Det innebär att en ultranationalist tar sig rättigheten att fritt välja huruvida en individ eller ett kollektiv ingår i den mytologiskt uppfattade nationen, oavsett medborgarskap. Ultranationalisten tar sig dessutom friheten att ändra sig, så att den exkluderade vid en given tidpunkt kan finna sig inkluderad i nationen – för att sedan plötsligt exkluderas igen. Det vanligaste exemplet på detta är synen på judar, som omväxlande exkluderats respektive inkluderats av europeiska ultranationalister.

²⁰ Robert O. Paxton, *The Anatomy of Fascism* (New York, 2004). Min upplaga från 2005.

²¹ Jämte *The Nature of Fascism* bör Roger Griffin, *Modernism and Fascism: The Sense of a Beginning under Mussolini and Hitler* (New York, 2007) framhållas.

²² Se även Nils Arne Sørensen, tidskriften *Respons* (nr 3/2013), sid. 52f: "Kritiken av Griffins definition av fascistisk ideologi träffar naturligtvis också Arnstad, men det ska tilläggas att sistnämnde inte påtar sig rollen som okritisk lärjunge. I bokens konkreta analyser kompletteras Griffins definition rikligt med andra insikter och förståelseramar."

²³ Kevin Passmore, "Generic fascism and the historians", ur Roger Griffin, Werner Loh och Andreas Umland (red.), *Fascism Past and Present, West and East: An International Debate on Concepts and Cases in the Comparative Study of the Extreme Right* (Stuttgart 2006), sid 168.

²⁴ Roger Griffin, "Stray thoughts on nationalism, ultranationalism and fascism" (Oxford, 2013).

Viktigt är också ultranationalistens intensiva nationalism. För en ultranationalist är dennes nationalistiska övertygelse ett primat – nationalismen är av överordnad vikt. En ultranationalist är först och främst nationalist. Därunder kan denne anse sig höger eller vänster, eller inhysa diverse andra politiska uppfattningar. Men samtliga dessa underordnas ultranationalistens nationalism. Detta syns explicit då fascister generellt avfärdar höger-vänster-skalan och klassmotsättningar som *nationell splittring* (av antisemitiska fascister ofta uppfattade som resultatet av en judisk konspiration för att splittra nationen). Fascism "blandar element från traditionell höger och traditionell vänster i ett försök att skapa vad Roger Eatwell har kallat 'a holistic-national radical Third Way' mellan kapitalism och socialism", skriver Berggren.²⁵ Nationalismens primat återfinns ofta i politiska begrepp, där prefixet "national-" – alternativt nationsnamnet – kommer först: exempelvis *nationalsocialism*, *nationalsyndikalism*, etc.

Den *nationella pånyttfödelsen* (på engelska benämnd *palingenesis*) utgår från övertygelsen att nationen är akut sjuk. Nationen har degenererat, försämrats och ofta även feminiserats (vilket är särskilt katastrofalt med tanke på maskulinitetskulten som återfinns inom de flesta fascismer). Griffin skriver om den *nationella pånyttfödelsen* att den organiskt uppfattade nationen upplevs såsom varande i ett stadium av kris, dekadens, feminisering eller kollaps. Den kan endast räddas av en folklig rörelse av "hälsosam" nationalism inriktad på ett nationellt uppvaknande.²⁶

Den nationella pånyttfödelsen anges vidare som "revolutionär", vilket gett upphov till missförstånd. Den fascistiska revolutionen är snarare existentiell – ibland närmast metafysisk – än politisk. Det handlar inte om en svartskjortad kopia på den bolsjevikiska oktoberrevolutionen 1917, som var av statskuppkaraktär. Både Mussolini och Hitler var lagligt tillsatta regeringschefer i västerländska liberala demokratier 1922 respektive 1933. Deras fascistiska revolutioner bestod snarare i "*a purge of decadence in every sphere of socio-political life*" (Griffin). Den rumänske fascistledaren Codreanu menade att Jesus Kristus skulle nedstiga i Rumänien, den dag då legionärstaten blev verklighet, och via ett gudomligt ingripande pånyttföda det sanna Rumänien. Typiskt är att fascisten blickar tillbaka på en svunnen gyllene tidsålder (Mussolini såg romarriket, Hitler såg svunna germanska samhällen). Men fascisten vill inte återskapa dessa samhällen, utan vill bygga en *alternativ modernitet* inspirerad av det gyllene förflutna. Fascism är inte konservatism. Fascism är – trots svartmålningen angående den icke-fascistiska *degenererade nationen* – en optimistisk ideologi som vill knyta ihop försvunnen storhet med kommande fascistisk dito.

²⁵ Lena Berggren, "Den svenska mellankrigsfascismen – ett ointressant marginalfenomen eller ett viktigt forskningsobjekt?", *Historisk tidskrift* 122:3 (2002), sid. 428.

²⁶ Roger Griffin, "Stray thoughts on nationalism, ultranationalism and fascism" (Oxford, 2013).

Utifrån det offentliga samtalet kan det förstås att en del – mer eller mindre extravaganta – egenskaper hos vissa (men långt ifrån alla) mellankrigstida fascismer, framför allt den tyska nazismen och den italienska fascismen, är nödvändiga rekvisit för att en politisk rörelse ska kunna kallas fascistisk. Framför allt gäller det begrepp som *totalitarism*, *korporativism*, *biologisk rasism* och *ledar-principen*. Men idag vore sådana politiska koncept otänkbara för en rörelse som vill nå parlamentariskt inflytande i exempelvis Sverige. Berggren skriver:

Det ideologiska angreppssättet innebär vidare att en definition av fascismen måste centreras kring fascismens ideologiska innehåll, inte på dess politiska stil eller de strategier som de olika rörelserna använde sig av för att uppnå politisk makt.²⁷

Griffin beskriver det enligt följande:

Fascism in the inter-war period assumed the form of paramilitary (would-be) mass movements led by charismatic leaders instituting a political religion of the state and of nationalism, and where successful created totalitarian states in Italy and Germany. Modern fascisms are more complex. Especially regarding totalitarianism, it must be said that today's fascism has very little interest in the state. Today's fascist movements generally lack ideas of totalitarianism, corporatism, biological racism, the *Führer* principle and one-party state.²⁸

Därmed återstår själva undersökningen. Går det att finna *ultranationalism* och tankar om nationens behov av *pånyttfödelse* hos Sverigedemokraterna? Hotas nationen Sverige av feminisering, dekadens och av landsförrädiska politiska krafter? Är partiet avvisande mot höger-vänster-skalan inom partipolitiken samt uppfattar sig själv som en tredje väg? Anser SD att partiet självt får avgöra vem som är inkluderad respektive exkluderad i den svenska nationen – och är detta en fortlöpande process, där den inkluderade nästa dag kan få se sig själv exkluderad?

3. Undersökning: Är Sverigedemokraterna ett fascistiskt parti?

²⁷ Lena Berggren, "Den svenska mellankrigsfascismen – ett ointressant marginalfenomen eller ett viktigt forskningsobjekt?", *Historisk tidskrift* 122:3 (2002), sid. 434.

²⁸ Roger Griffin, "Stray thoughts on nationalism, ultranationalism and fascism" (Oxford, 2013).

Sverigedemokraterna presenterar sin ideologi i ett särskilt dokument – ”principprogram” – där de benämner sig själva ideologiskt som *socialkonservatism*. Detta är en form av konservatism som härrör från mitten av 1800-talet. Nationalencyklopedin skriver:

Från mitten av 1800-talet framträdde en konservativ kritik av industrialiseringens sociala avigsidor och krav på reformer i patriarkalisk anda för att motverka revolutionära strömningar. "Socialkonservatismen" uttrycktes i Storbritannien av Disraeli som både författare ("Sybil", 1845) och politiker, och i Tyskland teoretiskt av bl.a. Friedrich Stahl och politiskt av Bismarck.²⁹

Kort sagt skulle begränsade sociala reformer inom den traditionella (och under 1800-talet antidemokratiska) högern motverka framför allt den framväxande arbetarrörelsens krav på politiskt inflytande, vilka riktade sig mot konservativa samhällseliter såsom högadel, höga militärer och monarkin (ofta även kyrkan). I dagens politik skulle socialkonservatism innebära traditionell högerpolitik, parad med social medvetenhet. Men allt detta skiljer sig gentemot hur Sverigedemokraterna använder begreppet:

Med utgångspunkt i vår syn på den mänskliga naturens beskaffenhet menar Sverigedemokraterna att den ideologiska inriktning som har bäst förutsättningar att bidra till skapandet och upprätthållandet av ett gott samhälle är en socialkonservatism på tydlig nationalistisk grund. [...] De grundelement inom den klassiska socialkonservatismen som Sverigedemokraterna framförallt sympatiserar med är dess strävan efter att försöka skapa stabilitet och gemenskap i samhället genom att förena de bästa elementen hos den traditionella högern och den traditionella vänstern.³⁰

Vad SD ger uttryck för är ett avfärdande av höger och vänster inom politiken – partiet vill istället presentera sig som en ”tredje väg” bortom höger-vänster-skalan, vilken tolkas som nationell splittring. SD presenterar istället nationalismen som politikens primat. Det är nationalismen som ska lösa problemen hos den degenererade nationen och dess sjukdomstillstånd:

Strävan efter att ersätta klasskamp och hat med förbrödring och nationell solidaritet, strävan efter att ersätta revolutionära tendenser med ansvarstagande reformer och strävan efter att ersätta tendenser till anarki och

²⁹ Olof Ehrencrona, "Konservatism", *Nationalencyklopedin*.

³⁰ Sverigedemokraterna, "Sverigedemokraterna och socialkonservatism", <https://sverigedemokraterna.se/var-politik/socialkonservatism> (hämtat 140402).

samhällsupplösning med trygghet, hög moral och lag och ordning. Vi delar också den tidiga europeiska socialkonservatismens analys att nationalismen och stärkandet av samhörigheten på den nationella identitetens och den gemensamma kulturens och historiens grund är det kanske viktigaste medlet för att förverkliga de ovan nämnda strävandena.³¹

Sverige är alltså enligt SD ett land som utmärks av *revolutionära tendenser, anarki och samhällsupplösning*. Enbart nationalismen kan åtgärda detta.

Nationalismens överhöghet över höger respektive vänster kommuniceras också av partiledaren Jimmie Åkesson. SD ser sig själva som *Sveriges enda oppositionsparti*, då deras nationalism står i opposition mot samtliga andra partiers höger-vänster-retorik. Den politiska kommentatorn Lena Mellin har skildrat detta:

Åkesson utmålade sitt parti som det enda i opposition mot "sjuklövern" i riksdagen, alltså de övriga riksdagspartierna som enligt Åkesson är väldigt överens i de flesta frågor.

– Vi kommer att vara i opposition till båda blocken.

Striden står inte länge mellan vänster och höger, enligt SD-ledaren som i stället anser att den viktiga konfliktlinjen går mellan internationalismen och nationalismen. Att Sverigedemokraterna tillhör den senare gruppen och alla andra riksdagspartier den tidigare var underförstått.³²

Generellt anger SD "marxister" som sin huvudfiende, men kopplar stundom ihop detta med avsky mot liberalismen. Statsvetaren Stefan Olsson har beskrivit detta, utifrån att Jimmie Åkesson vill "driva ut 'liberaler och marxister'", liksom att SD:s "presschef talar också om 'den marxist-liberala akademiska- och kulturella eliten'."³³ Jämför detta med mellankrigstidens svenska nazister som ville förintä "den borgerliga-marxistiska klasskampfronten".³⁴ Både liberalismen och "marxismen" anses generellt internationalistisk och därmed anti-nationell av fascismen.

³¹ *Ibid.*

³² Lena Mellin, "Utspellet kan bli kostsamt för S", *Aftonbladet* (131124).
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/lenamellin/article17900378.ab> (hämtat 140401).

³³ Stefan Olsson, "Så ser man att SD:s retorik är nazi-influerad", *Aftonbladet* (090925),
<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattammen/politik/article12058101.ab> (hämtat 141125).

³⁴ Heléne Löw, *Nazismen i Sverige 1924-1979* (Stockholm, 2004), sid. 15.

Överhuvudtaget är det "nationen" och "nationalismen" som dominerar SD:s principprogram, under flera rubriker. Partiet ser dock till att oftast nämna detta i anslutning till begreppet "konservatism":

En av konservatismens mest centrala uppgifter är att slå vakt om välfungerande och djupt rotade gemenskaper. Nationen är enligt vår mening, vid sidan av familjen, det främsta exemplet på en sådan gemenskap. Mot bakgrund av detta betraktar Sverigedemokraterna nationalismen som en naturlig del av konservatismen och en central del av partiets politik.³⁵

Men denna nationalismens primat som överhöghet inom ideologin kännetecknar inte konservatismen, som förvisso ofta varit mycket nationalistisk men som har andra delar av sin politik på högsta nivå. Ej heller har konservatismen placerat sig bortom höger-vänster-skalan, utan tvärtom definierat sig själv som tydligt höger. SD:s nationalismbegrepp ur detta perspektiv blir istället *ultranationalistiskt*. Samma sak gäller synen på vem som är *inkluderad* respektive *exkluderad* angående nationen. SD tar sig rätten att fritt själva exkludera individer ur den svenska nationen, liksom att inkludera. Ett tillstånd som enligt SD:s domvärjo är villkorat och ständigt utsatt för risk till förändring. "Sverigedemokraterna skiljer på medborgarskap i den svenska staten och tillhörighet till den svenska nationen", skriver partiet och fortsätter:

På samma sätt som den som är född in i en annan nation senare i livet kan bli en del av den svenska nationen menar vi också att man även som infödd svensk kan upphöra att vara en del av den svenska nationen genom att byta lojalitet, språk, identitet eller kultur.³⁶

Denna den svenska nationen har vidare hos SD en mytologisk dimension, som anges som primär förklaring av partiets förståelse av nationsbegreppet:

Sverigedemokraterna ser nationen som den viktigaste, äldsta och mest naturliga mänskliga gemenskapen efter familjen. Imperier, politiska grupperingar och andra övernationella gemenskaper har kommit och gått under det senaste årtusendet, men nationer som form för mänsklig gemenskap har bestått. Den nationella samhörigheten binder samman nationens medlemmar över tid och rum och

³⁵ Sverigedemokraterna, "Sverigedemokraterna och nationalismen", <https://sverigedemokraterna.se/var-politik/nationalism> (hämtat 140331).

³⁶ Sverigedemokraterna, "Sverigedemokraterna och nationen", <https://sverigedemokraterna.se/var-politik/nationen> (hämtat 140331).

skapar band mellan de döda, levande och ofödda generationerna liksom mellan unga och gamla, olika samhällsklasser, politiska läger och geografiska regioner.³⁷

Denna syn på nationens uråldrighet återfinns inte inom historievetenskapen, där de flesta forskare istället understryker att nationalism historiskt är ett ungt fenomen, som hör samman med moderniteten. Nationalism specificeras som *den moderna nationalstatens ideologi*, såsom ett rekvisit för just modernitet. Den brittiske politiske teoretikern David Held skriver om detta i punktform, angående hur han tolkar det besvärliga men centrala begreppet modernitet. Exempelvis:³⁸

1. *Territorium*. Moderna nationalstater har fixerade exakta gränser.
2. *Kontroll över våldsresurser*. Förutsättningen att kontrollera våldsanvändningen och dess metoder (stående arméer och polismakt) blev enbart möjligt efter "pacifieringen av folket" – den moderna nationalstatens besegrande av rivaliserande makt- och auktoritetscentra.
3. *Legitimitet*. Lojaliteten hos medborgarna är någonting som moderna stater måste erövra – och ständigt upprätthålla. Dessa stater måste reflektera behoven och intressena hos majoriteten av sina medborgare.

Nationalismen blev den politiska kraft, vars anmärkningsvärda framgång under 1800-talet legitimerade ovanstående punkter hos europeiska befolkningar (framför allt inom det allt mäktigare borgerskapet.). Under slutet av 1800-talet myntas exempelvis den nationalromantiska begreppet *blod och jord* (på tyska "Blut und Boden") inom den tyska nationalismen. Tankegången blir sedan central för den tyska nazismen och återfinns även hos SD: "Folk och land hör nära samman. Ett land vore inte vad det är utan sitt folk, och ett folk vore inte vad det är utan sitt land", skriver partiet.³⁹

Sammanfattningsvis vill jag argumentera för, utifrån ovan redovisad studie av källmaterialet, att det inte råder något tvivel om att *ultranationalismen* – och inte konservatismen – är det centrala temat i Sverigedemokraternas beskrivning av sin egen politik. Hur är det då med nationens *degenerering och pånyttfödelse*?

³⁷ *Ibid.*

³⁸ David Held, "The Development of the Modern State", ur Stuart Hall, Bram Gieben (red.), *Formations of Modernity* (Cambridge, 2007), sid. 88.

³⁹ "Sverigedemokraterna i Eskilstuna: Lokalt partiprogram", <http://eskilstuna.sverigedemokraterna.se/files/2010/11/Sverigedemokraterna-i-Eskilstuna-Lokalt-partiprogram.pdf> (hämtat 140120).

En valaffisch för Sverigedemokraterna 2010 föreställde två blonda småbarn i ett svenskt lantligt landskap.⁴⁰ "Ge oss Sverige tillbaka!" utropade barnen. Budskapet som på detta intelligenta sätt förmedlades var att Sverige – den svenska nationen – inte längre existerade, eftersom man inte kan kräva något tillbaka som fortfarande föreligger. Sverige är förstört, försvunnet och förlorat. Enbart SD är i stånd att åtgärda detta, via kraftfull nationalistisk politik.

Det som förstört Sverige enligt SD är primärt "massinvandringen", men denna symboliseras inte av kända invandrare som drottning Silvia. "Sverige har genom århundradena upplevt ett antal invandringsvågor. Främst har det rört sig om ett begränsat antal invandrare från kulturellt och geografiskt närliggande nationer, vilket gjort att dessa invandrare har kunnat assimileras in i den svenska nationen", skriver SD.⁴¹ "Sverigedemokraterna motsätter sig inte invandring, men menar att invandringen måste hållas på en sådan nivå och vara av en sådan karaktär att den inte utgör ett hot mot vår nationella identitet", fortsätter partiet.⁴² Det existerar alltså olika typer av invandrare, av vilka vissa är välkomna utan större problem medan andra hotar "vår nationella identitet", det vill säga att deras existens i Sverige *de facto* har orsakat nationens undergång. Denna invandring – vars representanter i de flesta fall numera är svenska medborgare – benämns *massinvandringen*. Enligt SD bör denna invandring jämföras med "massmord".⁴³

Särskilt ansvarigt för att Sverige blivit "förstört" är enligt SD feminismen:

Sverige behöver en fredstid för att lappa ihop sina krigsskador efter feministernas skoningslösa härjande, och där man ges tid att sörja de barn, kvinnor och män som dukat under i det svenska könskriget.⁴⁴

Återigen mycket dramatiska formuleringar, som återger en syn på Sverige som slagfält mellan SD respektive det övriga politiska fältet, från vänsterpartiet till moderaterna och övriga borgerliga partier. Gängse SD-språkbruk hyllar det egna partiet som *Sverigevännen*⁴⁵ gentemot samtliga övriga riksdagspartier ("sjuklövern") som befolkas av *Sverigehatare*. Dessa utgörs inte bara av avogt inställda företrädare för andra partier utan minst lika mycket av journalister, forskare och statstjänstemän som via sitt arbete motarbetar *den svenska nationen*. Andra uttryck som förekommer är *kulturmarxister*, *PK-eliten* eller olika grova varianter på *genus* respektive

⁴⁰ Valaffisch för Sverigedemokraterna, "Ge oss Sverige tillbaka" (2010).

⁴¹ Sverigedemokraterna, "Sverigedemokraterna och invandringen", <https://sverigedemokraterna.se/var-politik/invandring> (hämtat 140331).

⁴² *Ibid.*

⁴³ Detta enligt SD:s stabschef Linus Bylund, "Jag tyckte det var en rolig parallell", *Expressen* (131001).

⁴⁴ Tobias Lundeqvist, "SD – Sverige behöver fred för att sörja offren för ondsinta feminister", *Inte rasist, men...* (140112), <http://www.interasistmen.se/genus/sd-vill-satta-munkavle-pa-feminister> (hämtat 140331).

⁴⁵ 'SD vill väcka fler "Sverigevännen"', *Svenska Dagbladet*, 130701.

feminism. Ett annat fenomen som utses till en direkt fiende till nationen är *mångkulturalism*. SD skriver:

Sverigedemokraternas syn på kulturen och dess betydelse för samhällets och nationens fortlevnad medför naturligtvis att vi blir starka motståndare till mångkulturalismen som politisk idé och samhällssystem. I vår tolkning är begreppet mångkulturalism synonymt med den politiska idén om att det är positivt för ett samhälle att inom sig rymma en mängd olika nationella kulturer, sakna en överordnad majoritetskultur och att aktivt arbeta för att invandrargrupper skall bevara sin ursprungliga kultur och identitet. Huruvida slutmålet med de mångkulturalistiska strävandena är att skapa ett samhälle där alla nationella kulturer upplöses och sammanblandas till en ny gemensam mångkultur eller om det är att särkulturellt samhälle där en mängd vitt skilda nationella kulturer existerar parallellt inom samma stat, är för oss ovidkommande. Vår uppfattning är att bägge dessa scenarion kommer att leda till ett försämrat samhällsklimat med ökad rotlöshet, segregation, motsättningar, otrygghet och minskad välfärd som följd.⁴⁶

I den mån invandrare kan accepteras krävs det att de aktivt måste "överge sina ursprungliga kulturer och identiteter".⁴⁷ Även Hellström-Nilsson har observerat detta ideologiska tankegodt hos SD:

The SD view is that multiculturalism poses a threat to the shared values that constitute the cultural community of Sweden. In a recent programme on immigration politics (Sverigedemokraterna, 2008), the party defines what it means by Swedish identity: 'Swedish applies to the one who has a principal Swedish identity, and is from her own perspective and by others regarded as Swedish.' The rhetorical figure underpinning this message is: *Sweden belongs to the Swedes*.⁴⁸

Detta gäller även exempelvis nationella idrottshjältar av ursprung som inte kan godkännas av SD. Fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic framställs av SD som icke-svensk, utifrån det sätt som

⁴⁶ Sverigedemokraterna, "Sverigedemokraterna och mångkulturalismen", <https://sverigedemokraterna.se/var-politik/mangkultur> (hämtat 140331).

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Anders Hellström, Tom Nilsson, "We Are the Good Guys': Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics", *Ethnicities* (2010), 10:55, sid. 61.

denne *tänker, uppför sig och talar*. Partiledaren Jimmie Åkesson anser att Ibrahimovic är en inhyrd legosoldat i det svenska fotbollslandslaget.⁴⁹

Jag vill därmed argumentera för att bägge de rekvisit som krävs för att en rörelse ska kunna betecknas som fascistisk återfinns explicit hos Sverigedemokraterna. Påfallande är dock otydligheten angående exakt vilket samhälle den fascistiska nationella pånyttfödelsen ska resultera i. Detta kommuniceras implicit, utifrån formuleringar om *etnisk* och *kulturell* homogenitet. För att beskriva detta har SD tagit till sig socialdemokratins och Per Albin Hanssons begrepp *Folkhemmet*, men parat denna med ultranationalism:

För att långsiktigt kunna slå vakt om folkhemstanken och välfärdsstaten måste man också slå vakt om den nationella sammanhållningen. Det måste finnas en gemensam identitet i botten för att de som har mer ska vara beredda att dela med sig till dem som har mindre.

Detta kan jämföras med Per Albin Hanssons egen formulering om folkhemmet:

Det goda hemmet känner icke till några privilegierade eller tillbakasatta, inga kelgrisar och inga styvbarn. Där ser icke den ene ner på den andre. Där försöker ingen skaffas sig fördel på andras bekostnad, den starke trycker icke ner och plundrar den svage, I det goda hemmet råder likhet, omtanke, samarbete, hjälpsamhet.⁵⁰

Skillnaden är att medan SD:s folkhem aktivt *exkluderar* individer gick Per Albin Hansson motsatt väg och *inkluderade* individer.

4. Slutsatser – är SD radikala högerpopulister eller fascister?

Utifrån att SD är ett parti som från början 1988 var tydligt fascistiskt – med direkta kopplingar till mellankrigstida svensk nazism och fascism – borde det varken vara överraskande eller kontroversiellt att konstatera att den grundläggande ideologin har behållits även 2014, vilket framgår av ovanstående undersökning. I partiets skrifter förekommer både tankar om

⁴⁹ *Ibid*, sid. 65.

⁵⁰ Per Albin Hansson, "Folkhemstalet" (1928), <http://www.svenskatal.se/1928011-per-albin-hansson-folkhemstalet> (hämtat 140331).

ultranationalism och behovet av en *nationell pånyttfödelse* ymnigt, liksom övrig rekvisit typiska för "generisk fascism" samt *neofascism*.

Vanligen benämns dock inte i det offentliga samtalet som fascistiskt utan som *populistiskt*. Den radikala högerpopulismen gjorde sitt intåg på den europeiska politiska scenen under 1970-talet och har manifesterat sig i nordiska partier som svenska Ny demokrati, norska Fremskrittspartiet och Dansk Folkeparti. Högerpopulismen har studerats av flera forskare, varav en av de främsta internationella namnen är statsvetaren Cas Mudde. Den kritik som riktats mot Mudde är hans ointresse för ideologin generisk fascism "and its various 'neo'-forms", som han exempelvis skriver (ytterst kortfattat) i monografen *Populist Radical Right Parties in Europe*.⁵¹ Jag argumenterar för, att trots att högerpopulism inte är fascism, så måste även Europas högerpopulistiska och rasistiska partier historiseras utifrån kontinentens svartbruna modernhistoria. I Europa har radikal högerpopulism, neofascism och nazism samexisterat i decennier. De har påverkar varandra, utbytt medlemmar (dubbelmedlemskap har inte varit ovanligt), inspirerats av varandra och tagit avstånd från varandra. Därför är gränserna luddiga. Detta har föranlett följande kritik mot vissa statsvetares beröringskräck angående ideologin *generisk fascism*:

It surely is a mistake to argue that neo-fascism has played a minimal role in defining the ideological and discursive practices of the contemporary far right. The fact that right-wing populists feel it necessary to repeatedly draw a clear line (in public) between themselves and the 'extreme right' also tells us much about the extent to which both the 'radical right' and 'extreme right' mingle. Now, if all this blurs boundaries for political scientists, then so be it.⁵²

Detta skrevs av den brittiske fascismforskaren Nigel Copsey i en artikel, som både söker problematisera uppfattningen att man enkelt kan särskilja de högerpopulistiska partierna från fascismens ideologi, men som också betonar att vissa av de europeiska partierna är fascistiska. Jag menar att SD befinner sig bland dessa partier.

Högerpopulism utmärks i förstone i krav på lägre skatter, syftande till en nedmontering av sociala och byråkratiska strukturer inom staten. Populismen är till stor del en kritik mot den efterkrigstida socialdemokratiska välfärdsstaten. Men detta synsätt återfinns inte hos SD, som

⁵¹ Se exempelvis Cas Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe* (Cambridge, 2007). Mudde är generellt ointresserad av fascistisk ideologi, som enbart berörs i förbifarten i hans verk.

⁵² Nigel Copsey, "Fascism... but with an open mind." *Reflections on the Contemporary Far Right in (Western) Europe*, *Fascism* (2013), Volume 2, Issue 1, sid. 1-17.

tvärtom hyllar det socialdemokratiska *folkhemmet* som samhällsideal (se ovan). Hellström-Nilsson skriver att "SD voters tend to articulate rather mainstream opinions with regard to welfare policy, taxation and so forth".⁵³ Vidare är radikal högerpopulism tydligt höger på den politiska skalan, medan SD ansluter sig den fascistiska idétraditionen, som aggressivt avfärdar vänster-höger med hänvisning till nationalismens primat.

Vidare vill jag peka på att den ideologiska grunden inom populismen är mycket ytlig. Det är ovanligt att populistiska partier överhuvudtaget lägger ner arbete på ideologiska dokument, utspel eller förklaringar. Detta ser vi inte inom SD, som tvärtom utmärks av en mycket djup och genomarbetad ideologisk tankevärld som dessutom presenteras via omfattande ideologiska texter. Det är tydligt att partiet lagt ner stor möda på dessa dokument.

Gemensamt för både nutida radikal högerpopulism och neofascism är dock rasismen, såsom denna politiska tankevärld ser ut i sin moderna form. Hellström-Nilsson skriver:

In line with the New Radical Right doctrine, SD does not presuppose that certain ethnic groups or cultures are superior or inferior to others, but rather holds that the difference between Swedes and non-Swedes is considered impermeable and incommensurable. In this view, sometimes referred to as ethno-pluralism, all people are naturally attached to separate ethnic enclaves. For example, SD combines classic neo-Right rhetoric with a strong defence of the Social Democratic welfare model, which distinguishes it from other more neo-liberal oriented neo-Right parties, such as the Progress Party in Norway [*Fremskrittspartiet*, förf. anm.].⁵⁴

Återigen bör detta tolkas som att SD inte är ett populistiskt parti, även om den rasistiska retoriken är gemensam med exempelvis norska Fremskrittspartiet. Både neofascismen och den radikala högerpopulismen samexisterar i dagens Europa och lånar friskt från varandras politik. Gränserna blir därmed ofta oklara och luddiga. Men det betyder inte att ideologianalys blir ointressanta, vilket jag förhoppningsvis visat ovan.

Min slutsats i denna studie är att Sverigedemokraterna 2014 bör definieras som ett *neofascistiskt parti* inom ideologin *generisk fascism*. Denna åsikt har även framförts av Berggren. "Till exempel pratar man inom Sverigedemokraterna inte längre om rasism, men man

⁵³ Anders Hellström, Tom Nilsson, "We Are the Good Guys!: Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics", *Ethnicities* (2010), 10:55, sid. 58.

⁵⁴ *Ibid*, sid. 58f.

har fortfarande en kulturessentialistisk bild av världen”, enligt Berggren.⁵⁵ Vidare påpekar hon, såsom ledande expert på den svenske fascistledaren Per Engdahl, att dagens SD är en direkt arvtagare till dennes ideologi:

Partiet [SD] har djupa rötter i den rasideologiska miljön och 2010 gick man till val på ett program med klara influenser från den fascistiske ideologen Per Engdahl.⁵⁶

Visserligen är inte dagens neofascistiska ledare lika vare sig Adolf Hitler eller Benito Mussolini, angående sin politik. Men ideologiskt binds de samman, trots att stövlarna och kopplarna ersatts av kostym och lågskor. Denna utveckling av fascistisk politik syntes i Europa redan under slutet av 1930-talet. Exempelvis den svenske nazistledaren Sven-Olov Lindholm skrev 1938:

Det enda tänkbara om idéerna ska räddas blir att slopa både namn och symbol, för att inte tala om stövlar, koppel och 'Hitlerhälsning'. Jag vet att det är ett farligt steg, ty de flesta av våra medlemmar skulle kanske tappa sugen. Men vi kämpa ju inte för att i evighet förbli ett åsiktsförbund på några tusen personer, utan för att komma någonstans.⁵⁷

Det grundläggande tankegodset hos fascismen består, trots att politiken förändras med samma självklarhet som den gjort inom alla andra ideologier. Ideologin *generisk fascism* har en grundläggande världssyn som lever vidare, då som nu. Mussolini skrev 1932:

För fascismen är inte världen denna materiella värld som enbart har ytlighet, där människan separeras från alla andra människor. Ensam och utsatt för en naturlag som instinktivt tvingar individen att leva ett liv utifrån ögonblickets egoistiska njutningar.

I fascismen är varje människa nationen och landet. Människan är detta via en moralisk lag, som binder samman alla individer och generationer i tradition och syfte. En moralisk lag som besegrar instinkten att leva ett liv bestående enbart av korta njutningar. Att ersätta detta med ett överlägset liv – fritt ovanför tidens och rummets begränsningar.

⁵⁵ "Vetandets värld: Från stövlar till lågskor – om fascismens historia" (121122), återfinns på <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/120073?programid=412> (hämtat 140124).

⁵⁶ Lena Berggren, "Fascistisk aktivism ska tas på allvar", *Västerbottens-Kuriren* (140321).

⁵⁷ Heléne Lööw, *Nazismen i Sverige 1924-1979* (Stockholm, 2004), sid. 31.

Ett liv i vilket individen – genom att offra egenintresset, även via döden – förstår hela den andliga existens i vilket människovärde existerar.⁵⁸

Dessa ord känns 2014 varken antikverade eller omoderna, för att beskriva den känsla som det innebär att omfamna den fascistiska ideologin.

⁵⁸ Benito Mussolini, "Fascismens doktrin", *Encyclopedia Italiana*, volym XIV (London, 1933). Originalupplaga *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti* (Rom, 1932).